

A spontaneitás mértéke különböző témájú monológokban

Wacha (1974) úgy definiálja a spontán beszéd fogalmát, hogy a beszédprodukciónál a tervezés és az artikuláció egyidőben, szimultán folyamatban zajlik le. A szakirodalom továbbá azt is hangsúlyozza, hogy a spontán beszédet megakadásjelenségek tarkítják, illetve hogy a beszélők gyakran nem jól formált mondatokat használnak benne. Gósy és munkatársai szerint a spontaneitás fokozatai is lehetnek, de kiemelik, hogy a feltételezett skála fokozatai nehezen meghatározhatók (Gósy et al. 2009). A BEA (Beszélt Nyelvi Adatbázis, vö. Gósy 2008) alapján azt tapasztalták, hogy változhat, mennyire spontán az adott közlés. Egy spontaneitási skálán különböző fokozatúak lehetnek a BEA spontánbeszéd-anyagai is.

A magyar spontán beszéd temporális szerkezetéről számos tanulmány, összefoglaló munka született. Markó (2005) vizsgálatában összehasonlította különböző kommunikációs helyzetekben – dialógus, szabad és irányított narratíva – rögzített spontán beszéd temporális szerkezetének jellegzetességeit. Arra az eredményre jutott, hogy bizonyos temporális jegyek eltérően jelennek meg a különböző szövegtípusokban. Egy másik kutatásban a különböző műfajú spontán beszéd (szabad narratíva, mese és leírás) összehasonlításakor azt tapasztalták, hogy a műfaji sajátosságok hatással vannak a temporális szerkezetre is (Váradi 2008).

Felmerül az a kérdés, hogy vajon a spontaneitás mértéke befolyással van-e a beszéd időviszonyaira. Feltételezésünk szerint nagyobb mértékben spontán a monológ, ha a felvétel rögzítője egy váratlan problémával kapcsolatban kérdezi meg az adatközlő véleményét, szemben azzal, hogy a munkájáról mesél. Feltételezzük továbbá, hogy nemcsak a szöveg típusa, műfaja, hanem spontaneitásának mértéke is meghatározza a temporális jellegzetességeket.

A kísérletünkben a BEA 5 fiatal férfi és 5 fiatal nő adatközlőjének kétféle monológját – munkájáról beszél, illetve egy váratlanul előkerülő aktuális témáról fejt ki a véleményét – hasonlítottuk össze. A hanganyagokat annotáltuk, illetve megmértük a beszédszakaszok és a szünetek hosszát, továbbá kiszámítottuk a beszéd- és az artikulációs tempó értékét (Praat 4.3 elemzőszoftver). A kapott adatokon statisztikai elemzéseket végeztünk az SPSS 15.0 szoftverrel.

A beszédszakaszok hosszabbak azokban a monológokban, amikor a munkájukról kellett mesélniük az adatközlőknek. A szünetek hosszát azonban nem befolyásolta, hogy mennyire spontán a monológ, vagyis hogy a munkájáról, avagy egy aktuális problémáról beszéltek. Az adatközlők artikulációs tempója lassabb, amikor olyan témáról kellett beszélniük, amiről feltehetőleg korábban még nem beszéltek. A beszéd tempóját azonban nem befolyásolta beszédük spontaneitásának mértéke. Adataink tehát igazolták, hogy a spontaneitás mértéke meghatározza bizonyos temporális jegyek alakulását. A beszéd azon paraméterei, amelyek a spontaneitás következményei, felhasználhatók annak érdekében, hogy kevésbé gépies hangzású legyen a szintetizált beszéd.

Irodalom

- Gósy Mária 2008. Magyar spontánbeszéd-adatbázis – BEA. *Beszédkutatás 2008*. 194–207.
- Gósy Mária – Gyarmathy Dorottya – Horváth Viktória 2009. A beszéd természetességéről alkalmazott fonetikai szempontból. *Beszédkutatás 2009*. 170–181.
- Markó Alexandra 2005. A temporális szerkezet jellegzetességei eltérő kommunikációs helyzetekben. *Beszédkutatás 2005*. 63–77.
- Váradi Viola 2008. A virtuális mondatok műfaji meghatározottsága. *Beszédkutatás 2008*. 134–147.
- Wacha Imre 1974. Az elhangzó beszéd főbb akusztikus stíluskategóriáiról. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok X*. 203–216.